

Gud vill förbli människa för alltid¹

Vi betraktar ofta trosbekännelsens artikel om att Kristus sitter på Faderns högra sida som mindre viktig, men för hela den patristiska traditionen stod den tvärtom i centrum. Kristus upphörde inte att vara människa efter himmelfärden. Han har fört in mänskligheten i Guds härlighet.

När S:t Johannes av Damaskus i sin utläggning av den ortodoxa tron sammanfattar de grekiska fädernas stora tradition framställer han trossatsen ifråga på följande sätt:

Vi säger att Kristus kroppsligen har satt sig på Faderns högra sida, men anser inte att Faderns högra sida kan lokaliseras. Hur skulle det vara möjligt att lokalisera den högra sidan av en som ingen kan omfatta? Höger och vänster är begränsade företeelser. Vad vi menar med Faderns högra sida är den gudomliga härligheten och äran, där den som före all tid var Guds Son, Gud och av samma väsen som Fadern kroppsligen har satt sig efter att ha blivit människa och efter att hans kropp förhärligats. Han och kroppen hyllas med en och samma hyllning av allt skapat.²

I denna korta framställning sammanfattas de två främsta trossatser som fornkyrkan ansåg bekräftas av trosbekännelsens ord »sittande på Faderns högra sida«, nämligen att Kristus är Gud »av samma väsen som Fadern« och att han efter sitt förhärligande inte har lämnat sin mänsklighet utan verkligen sitter kroppsligen på Faderns högra sida. På dessa två kristologiska trossatser följer en rad mera ecklesiologiska konsekvenser som Johannes av Damaskus inte tar upp här, men som fäderna grundligt har bearbetat. Det rör sig främst om Kristi herradöme, hans domaroll, hur de troende »härskar tillsammans med« Kristus och enheten mellan huvudet och kroppen, det vill säga mellan Kristus och Kyrkan.

Om man ögnar igenom dogmatikens historia för att se vilken betydelse denna trosbekännelsesats har haft visar det sig – kanske till mer än en läsares stora förvåning – att den till synes marginella och obetydliga trosartikeln i själva verket är liksom en klar spegel i vilken hela den kristna tron återspeglas. Vi skall börja med att lyssna till några vittnen för »trosregeln« som utan polemik presenterar vår trosbekännelsesats. Därefter ger vi några exempel på kristologiska tvister angående meningen med

»sittandet på Faderns högra sida.« Till sist vill vi ge uttryck för den kyrkliga aspekten av detta Kristusmysterium, främst med utgångspunkt från Augustinus. Vi kan inte ge mer än en hastig översikt i dessa tre etapper; det blir liksom smakprover på vad som finns i fädernas vinkällare.

Trosregelns vittnen

Liksom var fallet redan i det Nya testamentet är urkyrkans framställningar av Kristus sittande på Faderns högra sida tätt förknippade med uppståndelsetron och bekännelsen av denna tro. Vi finner i biskop Melito av Sardes (ung. 160–170) påskhomilia en högtidlig bekännelse av tron på Kristus, full av visshet om den seger Kristus vann vid påsken och hans eviga herradöme:

Sådan är den som gjorde himmel och jord och som i begynnelsen danade människan, som förkunnades av lagen och profeterna, som blev människa i en jungfru,

som upphöjdes på trä, som begravdes i jord och steg upp till himlens höjd, som sitter på Faderns högra sida, som har fullmakt att döma och rätta allt, han genom vilken Fadern skapade allt som är till från begynnelsen och i evighet.³

Utan att vara det minsta polemisk är detta, som resten av texten visar, en bekännelse av Kristus som »början och slutet«, »den utesägliga början och det utesägliga slutet«, som kung och herre och som alpha och omega.⁴ Att Sonen som fanns före allt samtidigt är den korsfäste och den som har upptagits i härlighet understryker också Irenaeus av Lyon på slutet av 100-talet. Han gör detta mot gnostikernas tendens att splittra Kristus i en jordisk och en himmelsk Kristus:

Alldeles tydligt förkunnar Paulus ... att det är just han som fångslades, led och utgöt sitt blod för oss som är Kristus, det är han som är Guds Son som också är uppstånden och uppstigen till himlen. Som Paulus själv säger i ett enda drag: »Kristus är den som har dött och därtill den som har uppväckts och sitter på Guds högra sida« (Rom 8:34) ... Det finns bara en enda Jesus Kristus, som genom sitt lidande har försonat oss med Gud, som har uppstått från de döda och som sitter på Faderns högra sida. Han är i allt fullkomlig.⁵

Fulgentius av Ruspe accentuerar i början av 500-talet just denna identitet i sitt Brev till Petrus om den rätta trosregeln:

Det är en och samme Gud, Guds Son ... som har uppstått från graven med samma kropp som den som vilade i graven; och det är samme Gud bliven människa som på fyrtionde dagen efter uppståndelsen for upp till himlen och sitter på Guds högra sida.⁶

Hos Kyrillos av Jerusalem kan vi läsa vad som på 300-talet sades till Jerusalems katekumener i de katekeser som föregick dopet. Tre gånger talar han om betydelsen av orden »sittande på Faderns högra sida« och varje gång understryker han att Kristus sitter vid Faderns högra sida sedan all evighet,

ty det är inte så som somliga tror, att han skulle ha belönats av Fadern efter sitt lidande och skulle ha fått tronen vid Faderns högra sida för att han uthärdat detta. Det är tvärtom från det att han är – och han är i all evighet född – som han äger kunglig värdighet och tronar med Fadern. Ty han är, som redan har sagts, Gud, vishet och kraft. Han härskar med Fadern och har skapat allt för Fadern.⁷

Tonvikten ligger här på Kristi gudomlighet, som framhävs just av att han härskar tillsammans med Fadern:

Det rör sig om att förkunna en enda son, Sonen som är sedan före all tid, sitter på Faderns högra sida och inte behövde vänta till efter att ha utstått sitt lidande i tiden för att få denna tron.⁸

Medan Kyrillos bara helt knappt berör det faktum att Kristi mänsklighet har förhärligats med honom är detta det som tydligt står i centrum för påven Leos den store predikningar över himmelfärden. Han uppmanar sina åhörare att tillsammans med apostlarna glädja sig över att

människonaturen har upphöjts högt över alla himmelska varelser, vilken än deras rang är ... ända till att inta platsen vid den evige Faderns sida, han som på sin tron förenade den med sin härlighet efter att ha förenat den med sin egen natur i sin Son. Kristi himmelfärd är alltså vår egen upphöjelse ... Guds Son har införlivat människorna i sig för att därefter sätta dem på Faderns högra sida.⁹

Det är alltså trons allra viktigaste övertygelser som dras med i utläggningen av vår trossats: Jesu gudom, hans jämbördighet till väsendet med Fadern, det faktum att hans mänsklighet inte upplöses av uppståndelsen utan fullkomnas av den ända till hans kropps eviga förhärligande, liksom det att Kristi gudomlighet och mänsklighet bevaras i hans eviga herradöme; samt den bestående identiteten hos den ende Guds Son, Jesus Kristus, rakt igenom frälsningshistoriens alla etapper.

Sådan är alltså trosregelns innehåll. Frågor saknas naturligtvis inte. Kan man verkligen tro som Johannes av Damaskus på en kroppslig närvaro på Faderns högra sida? Kan man föreställa sig att Kristus är Gud i samma mån som Fadern? Augustinus påminner på ett obönhörligt vis katekumenerna (och oss med dem!) om att förståelsens första villkor är tron:

Kristus har stigit upp till himlen. Tro det! Han sitter på Faderns högra sida. Tro det! Det är där han är! Säg inte inom er: vad gör han där? Fråga er inte sådant som det inte är tillåtet att svara på! Han är där! Låt det vara er nog! Han är salig och det är denna salighet som kallas »Faderns högra sida.«¹⁰

Vara på den högra sidan betyder alltså att vara i den högsta saligheten, där som rättfärdighet, frid och glädje finns, och getterna placeras följaktligen till vänster (Matt 25:33), det vill säga att de plågas och har det svårt på grund av sin orättfärdighet. När man talar om att sitta på Guds högra sida menar man därför inte med det en kroppslig ställning utan makten hos den domare som alltid härskar och utan uppehåll ger åt var och en efter hans förtjänst.¹¹

Thomas av Aquino skulle senare ta upp den metaforiska tolkningen av den »högra sidan« som domarens salighet och makt.¹² Men förminskas inte realismen av Kristi bestående kroppslighet när saken behandlas enbart som en metafor? Augustinus vill inte låta det bli till en allegori, men samtidigt betonar han det oföreställbara i denna trosartikel:

Var och hur Herrens kropp befinner sig i himlen är den mest påflugna och onödiga av alla frågor. Det tillkommer inte vår svaghet att utforska himmelens mysterier, men det hör till vår tro att tänka upphöjda och hörsamma tankar om Herrens kropps värdighet.¹³

En omtvistad trossats

Det var just detta krav på att tänka upphöjda och hörsamma tankar om Kristi kropp som snabbt mötte motstånd. Det lönar sig att kasta en blick på hur gnostikerna på 100-talet tolkade vår trossats.¹⁴ Gnosis grundläggande och ständigt upprepade övertygelse är denna: »Frälsningen rör enbart själen, ty kroppen går under enligt sin natur.«¹⁵ Gnostikerna åberopar gärna Paulus ord, »kött och blod kan inte ärva Guds rike« (1 Kor 15:50), som stöd för sin uppfattning att det inte kan finnas någon frälsning eller något evigt fullkomnande av kroppen som hör till den materiella tillvaron.¹⁶ Kristi himmelfärd tolkas alltså oftast som den himmelske Kristi återgång till sitt ursprungliga och rent andliga tillstånd. Gnostikern Apellesos lärde till exempel att Kristus hade gjort sig en kropp av olika beståndsdelar tagna från världen, att denna kropp skulle ha korsfästs och att han visade den för apostlarna efter uppståndelsen. Men

efter att han hade visat sin kropp lät han den återvända till jorden varifrån den hade kommit. Han behöll ingenting av det som inte var hans eget utan gav det tillbaka dit det hade kommit från – det varma till det Varma, det kalla till det Kalla, det flytande till det Flytande, det fasta till det Fasta. Därpå for han till godhetens Fader efter att ha lämnat livets säd på jorden för hans lärjungar att vidarebefordra till de troende.¹⁷

En av gnosticisms principer är att allt återvänder till sitt ursprung.¹⁸ Det som är materia måste samlas till material och det som är ande återvänder ofelbart till Anden. Hermogenes, som noga taget inte var gnostiker men i det här faller är representativ för den gnostiska tolkningen av himmelfärden säger att Kristus,

som uppstod efter sitt lidande, visade sig kroppsligen för apostlarna och lämnade sin kropp på solen under sin himmelfärd, medan han själv for till Fadern.

Han åberopar för detta Psalm 19: »han har rest ett tält åt solen.« Tältet skulle beteckna kroppens »jordiska tält.«¹⁹ Även om denna kosmologi förefaller oss konstig är det helt klart vad det är man vill säga. För stora delar av antikens bildade befolkning var det omöjligt att föreställa sig en kroppslig uppståndelse, en evig framtid för kroppen. Följaktligen utesluts det kroppsliga från platsen på den högra sidan. Gnosis betraktar det högra

enbart som ett uttryck för vad som är andligt, upphöjt, ljus och manligt, medan det vänstra uttrycker motsatsen. Vissa gnostiker tolkar alltså Kristi sittande på Faderns högra sida som att Kristus skulle vara högre än Gud, det vill säga just denne Gud som talar till judarna i det Gamla testamentet och som i Psalm 110:1 säger »sätt dig på min högra sida.« För gnostikerna är ju den Guden judarnas onde gud som har skapat denna onda värld.²⁰ Är detta absurda spekulationer? Inte nödvändigtvis, för vad vi stöter på här är en uppfattning som delas av många i våra dagar, nämligen att denna värld i stort är kaotisk, förvirrad och negativ, att den har sitt ursprung i de lägre krafterna och att man inte kan frigöra sig från dess illusioner annat än genom kunskap (gnosis på grekiska).

Medan gnostikerna ansåg att sittandet på Guds högra sida betyder att Kristus lämnar guden ifråga vid sidan om, betraktade 300-talets arianer det tvärtom som ett tecken på att Sonen är underlägsen Fadern. Eusebios av Cesarea, den store kyrkohistorikern som aldrig lyckades övervinna sin dragning till arianismen, anser att Kristus, Guds Ord och »den förstfödde i hela skapelsen« (Kol 1:15), är Guds första skapelse. Som sådan är han en enastående varelse som Gud delar sin makt med, som »härskar med honom« och

är den ende bland de skapade åt vilken äran att sitta på den allsmäktiges makts och konunglighets högra sida har blivit given.²¹

Att »sittandet på Guds högra sida« skulle betyda att Kristus verkligen är Gud är någonting otänkbart och oacceptabelt för Eusebios. För honom förblir Kristus en skapad varelse, den främste av alla, men inte Gud till sitt väsen. Detta skulle enligt Eusebios vara oförenligt med Guds enhet.

Men gjorde de som försvarade uppfattningen att Kristus verkligen är Gud och var jämbördig med Fadern rätt när de återropade Psalm 110:1, »Herren sade till min herre: sätt dig på min högra sida?« Borde inte Jesus snarare ha inväntat sin uppståndelse innan han blev »upphöjd av Guds högra hand« (Apg 2:33)? Arianerna återropade Apostlagärningarna 2:36, »Gud har gjort honom till Herre och till Messias«, till stöd för sin övertygelse om att Kristus inte är Gud till sitt väsen, eftersom han har blivit gjord till Herre. Mot dem utvecklade Athanasios av Alexandria den tanke som blev normgivande för den ortodoxa kristologin: att Kristus är Guds son och Gud,

av samma väsen som Fadern. Han härskar i evighet med Fadern och det är därför som Psalm 110:1 också hänvisar till hans eviga herradöme.²² Det faktum att hans herradöme växer och befäster sig och att alltså Gud gör honom till Herre och Messias tolkar Athanasios som ett uttryck för frälsningshistorien:

Kristus, som av naturen är herre och evig konung, blir inte mera herre när han blir utsänd och det är inte heller då som han börjar vara herre och konung. Tvärtom blir han då också till köttet vad han alltid har varit och i och med att han fullbordar frälsningen av oss alla blir han också de levandes och de dödas herre. Ty allt står hädanefter till hans tjänst. Det är därför som David sjunger: »Herren sade till min herre: sätt dig på min högra sida, till dess att jag har lagt dina fiender som en fotapall under dina fötter« (Ps 110:1).²³

Föreningen mellan evighet och frälsningshistoria, mellan gudomlighet och mänsklighet, framträder här på ett underbart vis. Den som har skapat oss är också den som genom sin inkarnation har blivit den som frälser oss. Hans eviga herradöme blir alla människors genom hans mänsklighet. Men kontroversen får nytt liv just på grund av denna sista punkt. Betyder inte orden »till dess att jag har lagt dina fiender som en fotapall under dina fötter« att Kristi herradöme skall ta slut när detta väl har skett? Säger inte Paulus:

När allt har lagts under honom skall Sonen själv underordna sig den som har lagt allt under honom, så att Gud blir allt i allt (1 Kor Markellos av Ankyra, en stor förkämpe för konciliet i Nicaea och vän till Athanasios, försvarade då den uppfattning enligt vilken allt som sägs om Kristi sittande på Guds högra sida rör Kristus såsom människa och därför gäller enbart under inkarnationen, som har en begynnelse och, enligt Markellos, ett slut. För honom har nämligen Kristi mänsklighet enbart timlig betydelse, inte evig. Vid tidens slut skall den upphöra eftersom den inte längre kommer att behövas. Markellos går ännu längre, något som kastar tvivel över hans renlärighet: vid tidens slut kommer Guds eviga Ord på ett bestämt vis att smälta samman med Fadern, så att ingenting annat än Gud finns kvar.²⁴ Sonens själva existens som gudomlig person verkar härigenom tveksam.

Att Kristi mänsklighet hade en blott provisorisk betydelse var en

uppfattning som understöddes också av den starka fornkyrkliga rörelse som åberopade Origenes, en imponerande men omstridd personlighet. Det chockerande i tanken att Kristi kropp lever i evighet, att hans kött skall bestå för alltid, har alltid fått vissa av de kristna tänkare som inspirerats av Origenes att fly in i allegorier när denna fråga kommer på tal. Hos munkväsendets inflytelserike teolog Evagrius av Pontos betyder sittandet på Guds högra sida helt enkelt att Kristi preexistentia själ helt och hållet

är smord med enhetens kunskap... Därför är det han ensam som sägs »sitta på den högra sidan« av sin fader; det högra betecknar här enligt gnostikernas regel monaden och enheten.²⁵

Här rör det sig om den från alla bilder och föreställningar befriade rent andliga vision som Kristus visar vägen till och där hans jordiska kropp på sin höjd är ett slags trappsteg, ingenting mer.

Den kroppsliga existensen har inte längre någon som helst betydelse för den återupprättade världen. Det är den form i vilken Kristus Anden uppenbarade sig för oss... Det är enbart Anden som räknas och bland Andens verk enbart kunskapen...²⁶

Denna »andemonism« visar sig ännu en gång på ett tydligt vis under bildstriden i östkyrkan då ju frågan om hur vi förhåller oss till Kristi kroppsliga gestalt ställs på ett mycket konkret vis genom avbildandet av Kristi mänskliga ansikte. Eusebios av Cesarea var redan emot bilderna därför att Kristi mänskliga gestalt enligt honom helt skulle ha uppgått i den gudomliga gestaltens härlighet. Varför då klänga sig fast vid vad som bara var en övergående fas? Vad som nu behövs är att söka Kristus i renhet som en andlig och himmelsk person. Det var också en andlig tillbedjan som det ikonoklastiska konciliet år 745 efterlyste. Kristus som sitter på Guds högra sida kunde inte fångas i den jordiska, köttsliga gestalt som han har lagt ifrån sig:

Om någon försöker förstå Guds Ords gudomliga karaktär enligt inkarnationen genom materiens färger och inte snarare av hela sitt hjärta, med sin inre blick, tillber honom som sitter upphöjd på en tron av ära högt över solens strålgans på Guds högra sida, skall han vara bannlyst.²⁷

Den som fann ett adekvat svar på detta ikonoklastiska förändligande, draget

från själva centrum av Kyrkans trosbekännelse, var Theodoros av Studion, utan tvivel den viktigaste av dem som försvarade ikonerna. Frågan diskuterades bland hans munkar om inte bruket av ikoner var ett tecken på ofullkomlighet, om det inte var bättre att tillbe Kristus på ett helt andligt sätt, utan bilder. Abboten av Studion gav följande beundransvärda svar:

Om nu någon säger: »om jag kan tillbe Kristus i mitt sinne så behöver jag inte tillbe honom i bild«, då skall ni veta att detta är detsamma som att inte tillbe honom i sinnet heller. Ty om sinnet inte ser Kristus sittande på Gud Faderns högra sida som en människa sker ingen tillbedjan alls. Tvärtom förnekar sinnet att Ordet blev kött. Men ikonerna ger trofast vittnesbörd om att Ordet har gjort sig till människans like.²⁸

Om de kristnas kontemplation och bön skall kunna nå Kristus i hans verklighet måste det vara genom en andlig vision av hans förklarade mänsklighet i vilken han finns »på Faderns högra sida.« Att denna övertygelse är djupt rotad i den tidiga kyrkans trosregel kan man förstå av biskop Kyrillos av Jerusalem när han i sin prokatekes uppmanar dopkandidaterna på följande vis:

Höj hädanefter er andes blick! Föreställ er hädanefter änglarnas körer, världsalltets härskare på sin tron, hans enfödde Son på hans högra sida och Anden bredvid dem!²⁹

Frågan om huruvida man har rätt att föreställa sig Kristus också som människa när man betraktar honom på detta sätt var någonting som starkt bekymrade även Teresa av Ávila, för att nu hoppa många hundra år framåt i tiden. Svaret hon fann påminner i hög grad om vad Theodoros av Studion sade till sina munkar. Teresa berättar i sin självbiografi att hon hade blivit mycket osäker när hon läste vissa författare vars verk man hade gett henne. De menade att man skulle nå bortom alla kroppsliga föreställningar, »även föreställningen av Kristi mänsklighet«, eftersom dessa bilder förhindrade kontemplationen. För Teresa var det ofattbart att man kunde lära ut att den andliga vägen ledde till att vända sig bort från Kristi mänsklighet.

Författarna

åberopar som stöd för sin uppfattning det ord som Frälsaren riktade till sina apostlar när han vände tillbaka till himlen och med vilket han förkunnade den Helige Andes ankomst. Jag tror inte att den heliga mänskligheten

skulle ha varit ett hinder för dem om de hade trott med samma visshet som efter den Helige Andes ankomst att Kristus på en gång är Gud och människa.³⁰

Nej, Herrens synliga realitet kunde inte vara ett hinder för bönen. Det är fascinerande att se Teresas beskrivning av hur hon upptäckte kontemplerationen av Kristi mänsklighet. Under en kort tid ägnade hon sig åt den förmodat »andliga« kontempleration som håller till och med Guds inkarnation för en lägre etapp. Därefter vände hon resolut tillbaka till Kristi mänsklighet och fick synen som bekräftade att hon var på rätt väg: ett obeskrivligt ljus, en osägar skönhet. Hon fick se Kristus, hans händer, hans ansikte och hela hans kropp:

Herren uppenbarade sig nästan alltid för mig i sin uppståndelses härlighet och det är också så som jag såg honom när han visade sig för mig i den heliga hostian. Ibland, när han ville stärka mig i min kamp, visade han dock sina sår. Några gånger har jag sett honom på korset och i Olivbergets trädgård, sällan med törnekronan och ibland bärande sitt kors. Han anpassade sig som sagt till vad min själ eller vissa andra människor behövde. Men han visade sig alltid för mig i sin förhärligade kropp.³¹

Om man vill kalla dessa uppenbarelser för bilder säger hon: Om det var en bild som jag såg var det en levande bild. Det var inte en död människa som visade sig för mig utan den levande Kristus. Han lät mig förstå att det var han, gudsmänniskan, inte sådan som han var i graven utan sådan som han steg ut ur den när han hade uppstått. Ibland uppenbarar sig Herren i ett sådant majestät att det inte finns något tvivel om att det är han, i synnerhet när han skänker denna nåd efter nattvardsgången, ty vi vet redan genom tron att han då verkligen finns i oss.³²

Dessa texter ger ett storartat uttryck för mysteriet i vår trosbekännelse. Kristus »sådan som han är«, »den levande Kristus«, människa och Gud, den uppståndna härlighetskroppen som tron tar emot i livets bröd, i kommunionen! Teresa vet att det också är hela Kyrkans sakramentala dimension som står på spel när det gäller Kristi förklarade mänsklighet och dess bestående i Gud. Hon vet att den uppståndne nu är nära oss i sakramentet.³³

Om man helt hastigt betraktar en som var samtida med Teresa och på många sätt hennes direkta motsats kan man se hur tätt trosartikeln »sittande på Faderns högra sida« binder samman Kristusmysteriet med kyrkans mysterium. Jean Calvin understryker gång på gång att Kristus kroppsligen har farit upp till himlen och att det är där och inte här som han sitter på Faderns högra sida – även om det inte passar filosoferna så är det detta som den Helige Ande undervisar. Men för Calvin innebär detta att han inte längre är på något vis kroppsligen närvarande bland oss. Kristus är förvisso alltid mitt ibland oss, men inte i sin köttsliga närvaro utan enbart i sitt majestät, genom den Helige Ande.³⁴ Kroppsligen är han närvarande enbart i himlen. Följaktligen kan han inte vara kroppsligen närvarande i det eukaristiska brödet och vinet och man kan inte framställa någon kroppslig bild av honom på jorden.

Gemenskapen vi äger med Gud kommer sig inte av en bild eller av någonting annat jordiskt föremål av vårt val, och inte heller av nattvardens synliga beståndsdelar; den kommer sig uteslutande av den Helige Ande, för vilken det inte är svårt att förena det som avståndet har åtskilt.³⁵

Calvin vill accentuera den kroppsliga verkligheten i Kristi förhärligande, men det gör att han inte kan föreställa sig Jesu närvaro i det eukaristiska brödet, eftersom Kristus då måste lämna himlen. Det räcker med att Anden verkar för att Kristus skall vara närvarande, ty Anden förenar oss med Kristus.³⁶ Det är alltså helt logiskt att Calvin vägrar att acceptera såväl bilder som Herrens kroppsliga närvaro i nattvarden.

Även andra reformatorer har använt vår artikel ur trosbekännelsen mot Kristi reella närvaro i nattvarden. Oecolampadius och Zwingli drar slutsatsen att Kristus inte kan vara kroppsligen närvarande på samma gång både på altaret och i himlen. Nattvarden är därför enbart en åminnelseakt.³⁷ Luther ägnar sig mycket åt »sittandet på Faderns högra sida« i sina polemiska texter. Han beskyller »visionärerna« för att ha en barnslig föreställning om Guds »högra sida«, som om Kristus satt där på en guldtron. Det rör sig i själva verket inte om ett ställe utan om

Guds allsmåktiga kraft som på en och samma gång inte kan vara någonstans och måste vara överallt.³⁸

Luther överdriver visserligen åt andra hållet när han av detta drar slutsatsen

att Kristi kropp är överallt:

Där Guds högra sida är, där måste också Kristi kropp vara.³⁹

Vi behöver inte diskutera problematiken i den lutherska läran om allestädesnärvaron; det räcker med att säga att han är helt i samklang med den tidiga kyrkans beaktelse av tron när han konstaterar en djup samhörighet och inte ett motsatsförhållande (som Calvin och Zwingli gör) mellan »sittandet på Faderns högra sida« och den eukaristiska närvaron. Det är just genom hans levande, kroppsliga närvaro i nattvarden som det faktum att Kristus tronar på Faderns högra sida bekräftas.

Mysteriet med hans nuvarande herradöme

Mellan det sista av Kristi mysterier som har ägt rum, nämligen himmelfärden, och det som vi ännu väntar på, nämligen hans återkomst, finns det ett mysterium, ett enda, som vi är samtida med, nämligen sittandet på Faderns högra sida.⁴⁰

Den trosartikel vi här ägnar oss åt är på ett sätt den mest ecklesiologiska av alla de kristologiska trosartiklarna. Våra axplock från tolkningen av denna artikel under historiens gång har ständigt avslöjat dess ecklesiologiska beståndsdelar. Detta är inte förvånande, eftersom det ju här rör sig om det rådande förhållandet mellan Kristus och hans kyrka. Ingen av kyrkofäderna har accentuerat denna aspekt av vår trosartikel starkare än S:t Augustinus. Låt oss avslutningsvis citera några utdrag från det överflödande rika material hans skrifter om detta erbjuder:

Mina älskade, beträffande detta är er tro tydlig och vi vet att ni också har lärt er det från undervisningen av den himmelske mästare som ni har satt ert hopp till: vår herre Jesus Kristus som för oss har lidit och uppstått är kyrkans huvud och kyrkan är hans kropp... Eftersom han alltså är kyrkans huvud och kyrkan är hans kropp är den fullständiga Kristus både huvud och kropp. Detta huvud har redan uppstått. Vi har alltså huvudet i himlen. Vårt huvud ber för oss. Vårt huvud är utan synd och odödligt och ber till Gud för våra synders skull, så att också vi som vid tidens slut skall uppstå och förvandlas i den gudomliga härligheten skall följa vårt huvud. Ty där huvudet är skall också de andra lemmarna vara. ... Bröder, se vårt huvuds kärlek. Det är i himlen redan och lider ändå här nere så länge som kyrkan

här nere lider. Här hungrar Kristus, här är han törstig, främling, sjuk och i fängelse. Ty han säger själv att vad hans kropp lider lider han själv (Matt 25:42–45).⁴¹

När vår herre Jesus Kristus for upp till himlen fyrtio dagar efter sin uppståndelse anförtrodde han oss sin kropp som förblev här. Han förstod att många skulle hylla honom därför att han hade farit upp till himlen och han förstod att denna hyllning skulle vara meningslös om man inte hade någon respekt för lemmarna som förblev på jorden... Han sade från ovan till förföljaren Saul: »Saul, Saul, varför förföljer du mig?« Jag har stigit upp till himlen, men jag är fortfarande på jorden. Här sitter jag på Faderns högra sida, där är jag fortfarande hungrig och törstig, jag är en främling... Se var jag är, jag som far till himlen. Jag for upp därför att jag är huvudet; min kropp förblir ännu här. Var är den? Över hela jorden. Se upp så att du inte slår den, se upp så att du inte brukar våld mot den, se upp så att du inte ringaktar den!⁴²

»Gud sitter på sin heliga tron« (Ps 47). Vad är denna heliga tron? Naturligtvis himlen. Kristus har ju farit upp till himlen som vi vet, med den kropp i vilken han korsfästes, och sitter där på Faderns högra sida. Vi inväntar också att han återvänder för att döma levande och döda. Himlen är alltså hans heliga tron. Vill du också vara hans tron? Tro inte att du inte kan vara det. Bered en plats för honom i ditt hjärta, så kommer han att sätta sig där med glädje. Han är ju Guds makt och vishet. Men vad är det Skriften säger om visheten själv? »Hon finner rum i heliga själar« (Vish 7). Om alltså en helig själ är vishetens tron och din själ är helig skall du bli vishetens kungatron.⁴³

Dessa två perspektiv kompletterar varandra hos Augustinus. Individens, själen, är alltid också kyrka och brud, och det som kan sägas om kyrkan kan alltså också sägas om individen. Det som enligt Augustinus gör det möjligt att tro på den uppståndnes kroppsliga förhärligande är den kärlek man hyser till hans kropp, kyrkan. Där kärleken till hans kropp är levande sker det växelspel som redan Paulus talar om: inte bara lider huvudet i sina lemmar, utan lemmarna har själva redan uppstått med Kristus och sitter med honom på Faderns högra sida (Ef 2:1–6).

Det sista ordet tillhör Johannes Chrysostomos som använder samma

perspektiv som Augustinus öppnade:

Och hur skall man föreställa sig detta, att han har »uppväckt oss med honom?« För egentligen har ingen uppstått ännu, annat än i den bemärkelsen att vi har uppstått i samma mån som huvudet har uppstått. Det är på detta vis som Gud låter oss trona tillsammans med Kristus. Ty om huvudet befinner sig på tronen gör kroppen det också. Det är därför som Paulus lägger till »genom Kristus Jesus«... Att sitta på Faderns högra sida är den yttersta ärobetygelsen, helt utan like. Detta gäller också för oss – vi skall också trona med honom. Detta rymmer en stor rikedom. I sanning, hans makt är gränslös när han låter oss trona tillsammans med Kristus. Om du hade tusen liv, skulle du inte offra dem för Kristus? Om man kastade dig i elden, skulle du inte gladeligen acceptera det? Han säger också: »Jag vill att de skall vara med mig där jag är« (Joh 17:24). Om vi skulle slitas i bitar varje dag, skulle vi inte acceptera det villigt på grund av löftet som han har gett oss? Tänk på var Kristus sitter! »Högt över alla krafter och herravälden« (Ef 1:21)! Och med vem skall du sitta? Med honom! Och vem är du? Till din natur är du död, ett vredens barn. Vad gott har du gjort? Ingenting! (jfr Ef 2:1–3) Detta är verkligen det rätta ögonblicket att ropa: »Vilka djup av rikedom, vishet och kunskap hos Gud« (Rom 11:33)!⁴⁴

Christoph Schönborn

Noter

1 A. Grillmeier, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, vol. 1, Freiburg, 1974, 774.

2 Johannes av Damaskus, *Utläggning av den ortodoxa tron*, IV.2.

3 Melito av Sardes, *Om påsken*, § 104

4 Id. § 104

5 *Mot heresierna III*, 16, 9. Irenaeus, liksom Melito före honom, tolkar det Nya Testamentets »på Guds högra sida« som »på Faderns högra sida«.

6 Fulgentius av Ruspe, *Brev till Petrus om den rätta trosregeln* PL 65, 677 AB.

7 *Katekes 4*, § 7.

8 *Katekes 11*, § 17.

9 *Homilia 74*, 4.

- 10 Predikan för katekumener IV, 11 (jmf Ps 16:11).
- 11 De fide et symbolo, VII, 14.
- 12 Summa theologia IIIa, fr. 57; Compendium Theologiae, § 241. Thomas tar upp Augustinus vackra formulering från Predikan för katekumener: »Allting är 'till höger' där i den eviga saligheten, ty där finns inget lidande mer.«
- 13 De fide et symbolo, V, 13.
- 14 En full utläggning kan man finna i A. Orbe, *Cristologia Gnostica*, vol. 1, Madrid, 1976, 535–573.
- 15 Irenaeus, *Mot heresierna I*, 24, 5 (om Basilideos).
- 16 Id., V, 9. 17 Hippolytus, *Refutationer*, VII, 38; jmf.
- Orbe, op. cit. (fotnot 14), 538. 18 Jfr. Irenaeus, *Mot heresierna II*, 14, 4. 19 Efter Hippolytos, *Refutationer*, VIII, 17. 20 Jmf. Orbe, op. cit. (fotnot 14), 550–568. 21 Evangelisk framställning, V, 3, 219. 22 *Mot arianerna II*, 13. 23 *Ib.*, II, 14.
- 24 *Beträffande Markellos*, se Grillmeier, op. cit. (fotnot 1), 414–439.
- 25 *Kephalaia Gnostica*, IV, 21.
- 26 Grillmeier, op. cit. (fotnot 1), 567.
- 27 Mansi, 13, 336 E. Jmf. min bok *L'icône du Christ. Fondements dogmatiques*, Freiburg, 1979, 165.
- 28 PG 99, 1288 CD.
- 29 *Prokatekes*, § 15.
- 30 *Vida*, kap. 22, 1. Precis som de katolska författare Theresa talar om åberopar Calvin Johannes 16:7 (»det är för ert bästa som jag lämnar er«) för att rättfärdiga sitt avfärdande av Kristi kroppsliga närvaro (i nattvarden eller på bild). Jmf. fotnoter 34–36.
- 31 *Vida*, kap. 29, 4.
- 32 *Vida*, kap. 28, 7.
- 33 *Vida*, kap. 22, 6.
- 34 *Institution Chrétienne*, II, 16, 14 och IV, 17, 26.
- 35 Margarete Stirm, *Die Bilderfrage in der Reformation*, Gütersloh, 1977.
- 36 *Institution Chrétienne*, IV, 17, 31.
- 37 Angående detta och det som följer, se M. Lienhard, *Martin Luthers christologisches Zeugnis*, Berlin, 1980, i synnerhet 146–184.

38 WA 23, 133, 19.

39 WA 23, 143, 32.

40 J. Daniélou, *Etudes d'exégèse judéo-chrétienne*, Paris, 1966, i kapitlet om 'la session à la droite du Père', 42–48.

41 Homilia 137, I–II. 42 Kommentar till S:t Johannes första epis
tel, X, 5, 9.

43 Kommentar till Psaltaren 46, 10.

44 Predikan över Efesierbrevet, 4, 2. Jmfr. Predikan över Första Moseboken, II, 1: »Ty Gud har gjort allt för att få människan att stiga upp till sig och sätta henne på sin högra sida.«